

**BUXORO RAQSINING SAROY AN'ANALARIDAGI O'RNI:
ODOB, JEST TILI VA AMALIY ESTETIKA**

Saitova Erkinoy Yakubovna

*O'zbekiston davlat xoreografiya akademiyasi "Xoreografiya jamoalari rahbari"
kafedrası dotsenti.*

, <http://orcid.org/ORCID: 0009-0003-2405-8995>

e-mail: erkinoykaitova1@gmail.com

Tilavova Durdonaxon Turdiqul qizi

O'zbekiston davlat xoreografiya akademiyasi

Yo'nalish: Xoreografiya san'ati va Xoreografiya

(xoreografiya jamoasini boshqarish) Magistratura, 1-kurs talabasi

+998909970210

Annotatsiya: Ushbu maqolada Buxoro raqsining saroy an'analari tizimidagi o'rni, uning odob me'yorlari, gesture (jests) tili va amaliy estetika tamoyillari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida tarixiy manbalar, etnografik ma'lumotlar, sahna ijrochiligi an'analari, shuningdek, Buxoro raqsi ustozlari bilan o'tkazilgan ekspert suhbatlari asosiy daliliy manba sifatida qo'llanildi. Maqolada saroy muhitida shakllangan raqqosalik odobi, qo'l-bilak harakatlari, nigoh va qomat dinamikasi, ular orqali ifodalanadigan ramziy ma'nolar tizimi yoritilgan. Shuningdek, liboslar, ranglar semantikasi va zargarlik bezaklarining estetik funksiyasi amaliy san'at kontekstida tahlil etiladi. Tadqiqot natijalari Buxoro raqsi saroy madaniyatining muhim bo'lagi bo'lganini, uning harakatlar tizimi murakkab semiotik va estetik qatlamlarga ega ekanini ko'rsatadi. Ushbu ilmiy xulosalar bugungi kunda milliy raqs merosini tiklash, xoreografiya ta'limi dasturlarini modernizatsiya qilish hamda sahna talqinlarida tarixiy aniqlik va ma'nodorlikni oshirish uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Buxoro raqsi, saroy an'analari, odob tizimi, jest tili, amaliy estetika, raqs semiotikasi, tarixiy xoreografiya, raqs maktabi, estetik meros, milliy san'at.

Abstract: This article provides a scholarly analysis of the role of the Bukhara dance within palace traditions, focusing on its codes of etiquette, gesture language, and principles of practical aesthetics. The research draws upon historical sources, ethnographic data, stage performance traditions, as well as expert interviews conducted with masters of the Bukhara dance. The study highlights the etiquette system formed within the palace environment, including hand-wrist movements, gaze and posture dynamics, and the symbolic meanings conveyed through these elements. Furthermore, the semantic functions of costumes, color palettes, and jewelry ornaments are examined within the context of applied arts. The findings demonstrate that Bukhara dance constituted an essential component of palace culture, featuring a complex semiotic and aesthetic structure embedded in its movement system. These scholarly conclusions serve as an important theoretical foundation for the restoration of national dance heritage, the modernization of

choreography education programs, and the enhancement of historical accuracy and expressiveness in contemporary stage interpretations.

Keywords: Bukhara dance, palace traditions, etiquette system, gesture language, practical aesthetics, dance semiotics, historical choreography, dance school, aesthetic heritage, national art.

KIRISH (INTRODUCTION)

Buxoro raqsi O'rta Osiyo madaniy merosining eng nafis va murakkab qatlamlarini o'zida mujassam etgan san'at turidir. Ayniqsa, saroy an'analari doirasida shakllangan Buxoro raqsi yuksak odob tamoyillari, nafis jestlar tili, qomat tutish madaniyati va amaliy estetika mezonlari bilan ajralib turadi. XVI–XIX asrlar davomida Buxoro amirligi saroylarida raqs faqatgina ko'ngilochar san'at emas, balki davlat marosimlari, diplomatik uchrashuvlar, bayramlar va xonadon tantanalarining muhim bo'lagi sifatida shakllandi. Raqs ijrochiligi saroy etiketining ajralmas bo'lagi bo'lib, undagi har bir harakat, nigoh yo'nalishi, qo'l va bilak chizig'i ramziy mazmunga ega bo'lgan. Saroy muhitida raqqosalar odob-axloq me'yorlariga qat'iy rioya qilgan, libos va taqinchoqlar esa nafaqat chiroy uchun, balki ma'lum ijtimoiy maqom va estetik idealni namoyish etish uchun xizmat qilgan. Har bir gesture (ishora) ma'no yuklagan bo'lib, ular sevgi, hurmat, itoat, ibo, quvonch yoki hayajonni nozik tarzda ifodalay olgan. Buxoro raqsida keskin harakatlar deyarli uchramaydi; aksincha, harakatlarning sokinligi, tebranishning mayinligi va ritmik uyg'unlik raqsning saroyona ruhini belgilagan.

Research Gap Diagram — ilmiy bo'shliqni ko'rsatadigan vizual vosita.

Zamonaviy tadqiqotlarda Buxoro raqsini gesture-semiotika, estetika, tarixiy koreografiya va madaniy antropologiya doirasida tahlil qilish ehtiyoji kuchaymoqda. Bu yondashuv, bir tomondan, raqsning ichki kodlarini — ramz, semantika, dramaturgiya va estetik qatlamlarni ochib beradi, ikkinchi tomondan esa saroy an'analari orqali shakllangan raqs maktabining zamonaviy sahnaviy talqinlarini chuqurroq anglash imkonini yaratadi. Bundan tashqari, Buxoro raqsining zamonaviy sahna san'atidagi qayta ishlanishi, raqqosalar maktablaridagi o'qitish metodlari, libos estetikasining

transformatsiyasi va estetik qadriyatlarning saqlanish darajasi kabi masalalar ham ilmiy izlanishlar doirasida dolzarblashmoqda. Shu bois Buxoro raqsi bugungi kunda nafaqat madaniy meros namunasi, balki milliy o'zlikni ifoda etuvchi kuchli badiiy tizim sifatida qayta tadqiq etilmoqda. “UNESCO ning Intangible Cultural Heritage ro'yxatida “Dance” kategoriyasida 259 ta madaniy element inscribed qilingan.

Tadqiqotning dolzarbligi Buxoro raqsining saroy madaniyatidagi o‘rnini hozirgi zamon koreografik ta’lim, sahna madaniyati va milliy merosni qayta tiklash jarayonlari bilan bog‘lash zaruratida namoyon bo‘ladi.

Tadqiqotning maqsadi – Buxoro raqsining saroy an‘analari doirasidagi o‘rni, odob tizimi, jest tili va amaliy estetik tamoyillarini ilmiy tahlil qilish.

Tadqiqotning ob‘ekti: Buxoro raqsining saroy an‘analari va milliy liboslarining naqshlari.

Predmeti: saroy raqsidagi odob normalari, jest tili va estetik tamoyillar tizimi.

Gipoteza: Buxoro raqsidagi saroy odobi va gesture tizimi sahna ijrochiligida estetik aniqlik, ma’nodorlilik va dramatik mazmunni kuchaytiradi.

Struktura: maqola Kirish, Metodlar, Natijalar, Muhokama va Xulosa bo‘limlaridan iborat.

METODLAR (Materials and Methods)

Ushbu tadqiqot ko‘p qatlamli manbalar, tarixiy dalillar va sahnaviy amaliyotlarga tayangan holda quyidagi ilmiy metodlar asosida olib borildi:

Jadval№1: “Metodlar va ularning vazifasi”

Metod nomi	Metodning maqsadi	Tadqiqotda qo‘llanishi (amaliy vazifasi)
Tarixiy-kulturologik tahlil	Saroy raqsining kelib chiqishi, tarixiy shakllanish jarayonini aniqlash	XVI–XIX asr manbalari, arxivlar, qo‘lyozmalar asosida saroy raqsi tarixiy kontekstini tiklash
Gesture-semiotika tahlili	Harakatlar va ishoralardagi ramziy ma’nolarni aniqlash	Qo‘l, bilak, nigoh, barmoq, qomat, bo‘yin harakatlarining 12 ta semantik modeli ishlab chiqildi
Sahnashunoslik tahlili	Raqsning dramatik tuzilmasi va kompozitsiyasini tahlil qilish	“Buxoro dilkashi”, “Tanavor” kabi namunalar bo‘yicha kompozitsiya markazlari, ritm va fazoviy dinamika o‘rganildi
Etnoestetik tahlil	Libos, taqinchoq, ranglar estetikasini tadqiq qilish	Atlas, shohi, zar qoqma matolar, marjon–ziraklar va ranglar semantikasi tahlil qilindi
Videotahlil (frame-by-frame)	Raqsni kadrma-kadr o‘rganish orqali nozik harakatlarni aniqlash	Sekinlik, harakatlar chizig‘i, qadam ritmi va libos-harakat uyg‘unligi bo‘yicha aniqlik kiritildi
Ekspert intervyulari	Og‘zaki an‘ana, ustozlar tajribasi va tarixiy bilimlarni yig‘ish	12 nafar ustoz bilan suhbat orqali saroy odobi, gesture ramzlari va libos funksiyalari qayd etildi
Komparativ tahlil	Buxoro raqsini boshqa hududiy maktablar bilan qiyoslash	Farg‘ona, Xorazm, Qashqadaryo raqslari bilan farqlovchi 7 ta asosiy mezon aniqlandi

1. Tarixiy-kulturologik tahlil

Bu metod yordamida XVI–XIX asrlarda Buxoro amirligi saroylaridagi raqs an’analari haqida ma’lumot beruvchi:

- tarixiy manbalar,
 - arxiv hujjatlari,
 - musiqashunoslik qo‘lyozmalari,
 - sayyohlar qaydlari
- ko‘rib chiqildi.

Mazkur manbalar asosida saroy raqsining shakllanish bosqichlari, funksiyasi va marosimiy o‘rni aniqlab chiqildi.

2. Sahnashunoslik va gesture-semiotika tahlili

Saroy raqsi murakkab ramziy harakat tizimiga ega bo‘lgani sababli semiotik tahlil asosiy metodlardan biri sifatida qo‘llanildi. Tahlil jarayonida:

- qo‘l, bilak, barmoq, elka, bo‘yin,
- nigoh yo‘nalishi va qomat chizig‘i

kabi elementlar ramziy ma’no mezonlari bilan bog‘lab o‘rganildi.

Har bir gesture ning semantik vazifasi, ijtimoiy ramzi va saroy odobidagi o‘rni aniqlab berildi.

3. Etnoestetik tahlil

Buxoro raqsining amaliy estetikasi libos, rang palitrasi va zargarlik bezaklari bilan chambarchas bog‘liq. Shu sababli tadqiqotda:

- atlas va shohi matolar,
- zarqoq naqshlar,
- bosh kiyim va taqinchoqlar,
- ranglar semantikasi (oltin, qizil, ko‘k, oq)

estetik mezonlar asosida tahlil qilindi.

Bu metod saroy raqsi estetik idealining tasviriy asoslarini ochishga xizmat qildi.

4. Ekspert intervyulari

Tadqiqotda Buxoro raqsi bo‘yicha amaliy tajribaga ega ustozlar, folklorshunoslar, xoreograflar va raqs pedagoglari bilan 12 ta yarim strukturalangan (semi-structured) suhbat o‘tkazildi.

Intervyular quyidagilarni o‘rganishga qaratildi:

- saroy odobi bo‘yicha uzatilgan og‘zaki an’analar,
- gesture tizimining ma’nolari,
- Buxoro raqsining zamonaviy talqini va transformatsiyasi,
- libos va taqinchoqlarning funksional vazifalari.

Ekspertlarning og‘zaki xotiralari tadqiqotning asosiy empirik manbalaridan biri bo‘ldi.

5. Videotahlil (frame-by-frame)

Buxoro raqsining asosiy sahna variantlari—

- “Buxoro dilkashi”,
- “Tanavor”,
- “Saroy raqsi”,

- “Uzun yo‘l”

—kadrma-kadr tahlil qilindi.

Videotahlil quyidagi jihatlarni o‘rganish imkonini berdi:

- harakatlarning silliqqligi va sekin tebranishi;
- ritmik vaqt (tempo) o‘zgarishlari;
- sahna markazining dinamikasi;
- qo‘l–bilak chiziqlarining aniqligi;
- libos harakati bilan harakat uyg‘unligi.

“Buxoro dilkashi”, “Tanavor”, “Uzun yo‘l”, “Saroy raqsi” kabi namunalar bosqichma-bosqich tahlil qilindi.

6. Taqqoslovchi (komparativ) tahlil

Buxoro raqsi Farg‘ona, Xorazm va Qashqadaryo raqs maktablari bilan qiyosiy tahlil qilindi. Taqqoslovchi yondashuv orqali saroyona uslubni ajratib turuvchi kriteriyalar aniqlandi:

- harakat sekinligi va nazokat,
- “sukunat estetika”si,
- gesture semantikasining boyligi,
- odob tizimining qat‘iyligi.

jadval №2. “tadqiqot metodlari va ularning vazifalari”

Metod turi	Maqsadi	Tadqiqotda qo‘llanishi
Tarixiy-kulturologik tahlil	Saroy raqsining kelib chiqishini aniqlash	XVI–XIX asr manbalar tahlili
Gesture-semiotika	Harakat ramzlarini ochish	12 ta gesture xaritasi
Etnoestetik tahlil	Libos-rang estetikasi	Atlas, shohi, zar naqshlar
Videotahlil	Harakat aniqligi va ritmni tahlil qilish	“Buxoro dilkashi”, “Tanavor”
Ekspert intervyu	Og‘zaki an‘analarni tiklash	12 ustoz bilan suhbat

NATIJALAR (Results)

Tadqiqot jarayonida Buxoro raqsining saroy an‘analari tizimidagi o‘rni, uning gesture-semiotika, odob tamoyillari va amaliy estetikasiga oid bir qator muhim ilmiy natijalar olindi.

1. Saroy odobi tizimining asosiy tamoyillari aniqlangan:

Tahlillar natijasida saroy raqsi ijrochiligiga oid 9 ta asosiy odob mezonini aniqlandi:

1. sokin qomat – muloyimlik va kamtarlik belgisi;
2. pastga qaratilgan nigoh – hayo va nazokat timsoli;
3. qadamlarning mayinligi – “saroy sokinligi” estetikasining ifodasi;
4. qo‘lning yumshoq ochilishi – bag‘rikenglik ramzi;
5. keskin harakatlarning cheklanishi – saroy etiketining talabi;
6. jilmayishning tabiiyligi – mehmondo‘stlik ramzi;
7. harakatlar orasidagi “sukunat pauzasi” – dramatik markaz vazifasi;
8. qo‘l – elka – bilak uyg‘unligi – ayol nazokati estetikasi;

9. liboslar bilan harakatning uyg'unligi – saroyona did me'yorlari.

Bu mezonlar saroy raqsi oddiy san'at emas, balki etik-madaniy institut bo'lganini tasdiqlaydi.

1. Jest tilining 12 ta asosiy ramzi qayd etildi:

Jadval №3: “Gesture-semiotika xaritasi”

Gesture (Ishora)	Ramziy ma'nosi	Saroydagi funksiyasi
Qo'l aylanishi	Vaqt aylanishi, taqdirning aylanishi	Marosimiy dramatismni kuchaytiradi; tantana boshlanishini bildiradi
Bilakning mayin burilishi	Poklik, noziklik, ayollik nazokati	Badiiy nafislik markazi; raqqosaning holatini ifodalaydi
Barmoq titrashi	Nozik hissiyot, ichki hayajon	“Ichki sir” estetikasini beradi; sezgirlik ramzi
Ko'krak oldiga qo'l qo'yish	Hurmat, sadoqat, itoat	Saroy odobining eng muhim ramzi; mehmondo'stlik belgisi
Niqobli nigoh (past nigoh)	Hayo, kamtarlik, muloyimlik	Saroy ayollariga xos madaniyatni aks ettiradi; dramatik pauza yaratadi
Elkaning tebranishi	Ichki his-tuyg'ularning yashirin ifodasi	Emotsional fon yaratadi; musiqaga chuqur moslashadi
Bo'yin burilishi	Ayollik nazokati, nafislik	Harakatlar chizig'ini yumshatadi; estetik uzvni ta'minlaydi
Yelkaning pasayishi	Kamtarlik, itoat, hurmat	Saroy odobi bilan uyg'un; raqqosaning o'zini tutish me'yorini ko'rsatadi
Keng qo'l harakati	Shodiyona, quvonch, tantana	Bayram marosimlarida qo'llanadi; sahnani vizual kengaytiradi
Qo'lning yumshoq ochilishi	Bag'rikenglik, samimiylik	Tomoshabinlar bilan “yengil aloqa” yaratadi; saroy mehribonligi timsoli
Barmoqlarni yopib ochish	Sirli ma'no, ichki kechinmalar	Raqsning falsafiy qatlamini beradi; “ayollar siri” ramzi
Bilakning yuqoriga ko'tarilishi	Duoyi, iltijo, ma'naviylik	Saroy marosimlarida ma'naviy ohangni kuchaytiradi

Tadqiqot davomida Buxoro raqsida uchraydigan gesture-larning semantik xaritasi tuzildi. Asosiy ramzlar:

- Qo'l aylanishi – vaqt aylanishi, taqdir aylanishi;
- Bilakning mayin burilishi – poklik va noziklik;
- Barmoq titrashi – sezgirlik, ichki his-hayajon;
- Elkaning tebranishi – yashirin tuyg'ular;
- Ko'krak oldiga qo'l qo'yish – hurmat, vafodorlik;
- Niqobli nigoh – saroy psixologiyasining ramziy ifodasi;
- Bo'yin burilishi – ayollik nazokati;
- Yelkaning pasayishi – itoat va kamtarlik;

- Keng qo‘l harakati – tantana va shodiyona belgisi.

Bu tizim raqsni semantik matn sifatida talqin qilish imkonini beradi.

3. Amaliy estetik tamoyillar tizimi shakllandi:

Saroy raqsining uch asosiy estetika qatlamlari belgilandi:

A) Libos estetikasida:

- atlas, shohi, zar qoqma matolar ustunligi;
- oltin, qizil, ko‘k ranglarning saroy belgisi sifatida ustuvorligi;
- bosh kiyimdagi marjonlar raqs ritmiga mos ravishda jarangdorlik berishi;
- libos harakati harakat silliqqligini kuchaytirishi.

B) Zargarlik estetikasida:

- bilakuzuklar qo‘l chizig‘ini vizual kuchaytirgan;
- sirg‘a tebranishi ritmik aks-sado yaratgan;
- marjonlar tananing yuqori qismiga e‘tibor jalb qilgan.

C) Qomat estetikasi:

• “uzun chiziq” estetikasi – bel, bo‘yin va elka davomiyligi asosiy mezon sifatida tasdiqlandi.

4. Saroy raqsining uch bosqichli modeli aniqlangan:

Tadqiqot asosida Buxoro saroy raqsining 3 bosqichdan iborat professional modeli shakllandi:

jadval №4. “saroy raqsi modeli – 3 bosqich”

Bosqich	Mazmuni	Amaliy vazifasi
Ruhiy tayyorgarlik	Nafas, qomat, nazar	Sahna kirish bosqichi
Gesture-kompozitsiya	Semantik markazlar	Dramatik yadro
Estetik yakun	Ta‘zim	Yakun marosimi

3D “Saroy raqsi modeli – 3 bosqich”

1-bosqich: Ruhiy tayyorgarlik

- nafas ritmini tekislash;
- qomatning “sokin holati”;
- ilk nazar kompozitsiyasi.

2-bosqich: Gesture-kompozitsiya

- harakatlar ketma-ketligi;
- semantik markazlar (ramziy gesture-lar);
- marosimiy dramatik nuqtalar.

3-bosqich: Estetik yakun

- qomatning asta to‘xtashi;

- ramziy ta’zim;
- saroy odobi bilan yakunlash.

Bu model Buxoro raqsi nafaqat amaliy, balki nazariy jihatdan ham butun bir tizimga ega ekanini ko’rsatdi.

5. Buxoro raqsining boshqa maktablardan farqlovchi 7 ta mezoni belgilandi

5.1. Buxoro saroy raqsi quyidagilar orqali ajralib turadi:

1. harakatlarning sekinligi va nafisligi;
2. gesture semantikasining boyligi;
3. kompozitsiyaning “markaz – periferiya” tamoyili;
4. libos va harakat uyg’unligi;
5. marosimiy dramatik ifoda;
6. sukunat pauzalarining estetik funksiyasi;
7. qomatning “vertikal nafislik” konsepsiyasi.

6. Ekspert intervyulari natijasida saroy raqsi bo’yicha yangi ilmiy ma’lumotlar olindi
12 nafar ustozning intervyulari asosida:

- saroyda raqqosa “ilib yurish texnikasi”ni 3 yil davomida o’rgangan;
- har bir qo’l harakati 4–6 oy davomida alohida mashq qilingan;
- libos og’irligi harakat silliqligini kuchaytirgan;
- gesture-lar ko’proq “hissiy in’ikos” emas, balki “kodlangan ma’no” bo’lgan.

Bu ma’lumotlar ilmiy adabiyotlarda avval qayd etilmagan yangi dalillardir.

MUHOKAMA (Discussion)

Tadqiqot natijalari Buxoro raqsining saroy an’analari doirasida shakllangan o’ziga xos tizimga ega ekanini ko’rsatadi. Saroy madaniyatida raqs faqat badiiy ifoda vositasi bo’lmay, balki etik me’yorlar, ramziy gesture-lar va estetik idealning uzviy birligi sifatida namoyon bo’lgan. Ushbu jihatlar uni boshqa mintaqaviy raqs maktablaridan tubdan ajratadi.

1. Saroy odobi – Buxoro raqsining asosiy identifikatoridir

Saroyga xos odob me’yorlari, qomat tutish, nazokat, sokinlik va tejamkor harakat tamoyillari raqsning ichki mazmunini belgilaydi. Tadqiqot davomida aniqlangan 9 ta odob mezoni shuni ko’rsatadiki, raqqosa har bir harakatni nafaqat badiiy, balki axloqiy-estetik mas’uliyat bilan bajarishi talab qilingan.

Saroy raqsidagi “sukunat pauzasi” fenomeni ham alohida e’tibor talab qiladi: u harakatlar orasidagi ichki badiiy dramatismni kuchaytiradi, tomoshabinning e’tiborini gesture semantikasiga jamlaydi. Bu jihat Buxoro raqsini “sekinlik estetikasi” (aesthetics of stillness) tamoyiliga asoslangan noyob maktab sifatida belgilaydi.

2. Gesture-semiotika – raqsning yashirin matni sifatida

Olingan natijalar shuni ko’rsatadiki, Buxoro raqsi gesture tiliga boy bo’lib, har bir harakat qatlamli ramziy yukga ega. Tadqiqot davomida aniq belgilangan 12 ta gesture modeli raqsning yashirin semantik strukturasini ochib berdi.

Masalan:

- qo’lning aylanishi – vaqt va taqdir aylanishi;
- bilakning burilishi – poklik, noziklik;

- bo‘yin burilishi – ayollik nazokati;
- barmoq titrashi – ichki hissiyotning nozik jilvasi.

Bu ramzlarning mavjudligi Buxoro raqsini nafaqat koreografik, balki semiotik matn sifatida talqin qilish imkonini beradi. Xalqaro dance-semiotika ilmiy yondashuvlari bilan qiyoslaganda, Buxoro raqsi Sharq saroy madaniyatiga xos murakkab “ikonik kodlar tizimi” bo‘lganini tasdiqlaydi. Xalqaro tadqiqotlarda, xususan, Fors saroy raqslari (Persian court dances) va Hindistonning Mug‘al saroy raqsi an‘analari (Mughal India court dances) bo‘yicha ishlarda raqsning ramziy gesture-lari hukmdorlik ideologiyasi va marosimiy protokol bilan chambarchas bog‘liq ekani ta’kidlanadi. Ushbu maktablarda ham qo‘l–bilak chiziqlari, nazokatli qadamlar va nigoh semantikasi asosiy dramatik vosita sifatida talqin etiladi, biroq Buxoro saroy raqsida gesture-semiotika yanada sokinlik estetikasiga, past nigoh madaniyatiga va ayollik nazokatining nozik ifodasiga ko‘proq urg‘u beradi. Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, Sharq saroy raqslariga umumiy bo‘lgan ramzlar mavjud bo‘lsa-da, Buxoro raqsi o‘zining estetik tejamkorligi, marjon–libos uyg‘unligi, va ritmik sukunat pauzalari bilan alohida maktab sifatida ajralib turadi.

3. Amaliy estetika – saroy raqsining vizual identiteti

Tadqiqotda libos, taqinchoq, ranglar palitrasi va qomat chizig‘i raqs estetikasi bilan bevosita bog‘liqligi aniqlandi. Atlas va shohi matolardan tayyorlangan liboslar harakatning silliqqligini oshirgan, zargarlik bezaklari esa ritmik jarangdorlik orqali raqsning musiqiy sadosini mustahkamlab turgan.

Bu jihatlar saroy raqsining tashqi va ichki estetikasini uyg‘unlashtiradi va Buxoro raqsining identitetini shakllantiruvchi asosiy vizual markerlar sifatida namoyon bo‘ladi.

4. Buxoro saroy raqsi – marosimiy va diplomatik vazifa bajargan

Natijalar Buxoro raqsining saroy marosimlari, davlat tantanalari va diplomatik uchrashuvlarda estetik vosita sifatida qo‘llanilganini ko‘rsatadi. Raqs orqali mehmonlarga xonlikning madaniy darajasi, nafislikka intilishi va estetik ideallari namoyish etilgan.

Bu esa Buxoro raqsiga marosimiy-diplomatik san’at maqomini beradi.

5. Zamonaviy sahna talqinlarida muayyan buzilishlar mavjud

Ekspert intervyulari asosida aniqlangan muhim xulosalardan biri shuki, zamonaviy sahnaviy ijrolarda saroy raqsining quyidagi elementlari sekin-asta yo‘qolib bormoqda:

- harakatlar silliqqligi;
- sokin ritm;
- gesture semantikasi;
- ranglar va liboslarning tarixiy aniqligi;
- marosimiy dramatism.

Bu holat milliy raqs merosining asl ko‘rinishini saqlashda ilmiy-metodik yondashuv zarurligini ko‘rsatadi.

6. Tadqiqotning nazariy ahamiyati

Tadqiqot semiotika, estetika, tarixiy xoreografiya va etnografik yondashuvlarni birlashtirgan holda Buxoro raqsining saroyona tabiatini qayta ilmiy talqin qilishga xizmat qiladi.

Ushbu natijalar quyidagi sohalar uchun nazariy asos yaratadi:

- milliy raqs merosini tiklash;
- xoreografiya ta’limining metodikasini yangilash;
- sahnaviy raqs talqinlarida tarixiy stilizatsiyani takomillashtirish;
- madaniy antropologiya va semiotika bo’yicha yangi tadqiqotlarga yo’l ochish.

7. Tadqiqotning amaliy ahamiyati

Olingan natijalar asosida:

- saroy raqsining g’oyaviy-dramatik modeli;
- gesture-semiotika xaritasi;
- estetik tamoyillarning amaliy qo’llanmaga aylantirilishi

maktablar, ansambllar va Oliy ta’lim muassasalari uchun metodik jihatdan foydalidir.

XULOSA (CONCLUSION)

Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, Buxoro raqsi saroy an’analari doirasida shakllangan murakkab estetik, etik va semiotik tizimga ega bo’lgan noyob san’at maktabidir. Saroy muhitida raqs nafaqat badiiy ifoda vositasi, balki odob, ramzlar tili va marosimiy madaniyatni mujassam etgan madaniy institut vazifasini olgan. Tahlil davomida aniqlangan gesture-semiotika tizimi, qomat tutish va nazokat mezonlari, libos va taqinchoqlarning estetik funksiyalari Buxoro raqsining saroyona tabiatini chuqurroq anglash imkonini berdi. Raqsning har bir harakati, nigohi, qadam tebranishi va sukunat pauzalari ma’lum ramziy mazmunga ega bo’lib, ular saroy marosimlarining ruhiy va dramatik ohangini mustahkamlab kelgan. Saroy raqsining uch bosqichli modeli (ruhiy tayyorgarlik, gesture-kompozitsiya, estetik yakun) uning qat’iy strukturasi yuzaga chiqardi va Buxoro raqsining boshqa hududiy maktablardan farqlovchi asosiy belgilarini aniqlash imkonini berdi. Shuningdek, libos estetikasining tarixiy funksiyalari, zargarlik elementlarining ritmik va semantik vazifalari raqsning amaliy estetikasi bilan uzviy bog’liq ekani tasdiqlandi. Zamonaviy sahna talqinlari bilan qiyosiy tahlil esa ba’zi tarixiy elementlarning yo’qolib borayotganini ko’rsatdi. Bu esa saroy raqsining asl qiyofasini qayta tiklash, an’anaviy estetik tamoyillarni himoya qilish va xoreografik ta’lim dasturlarini boyitish zaruratini ta’kidlaydi. Ushbu tadqiqot Buxoro raqsining saroyona tabiatini ilmiy asosda yoritib, milliy raqs merosini chuqur o’rganish, uni sahna san’atida qayta talqin qilish va ta’lim jarayonida metodik qo’llanmalar yaratish uchun muhim nazariy hamda amaliy asos yaratadi.

ADABIYOTLAR RO’YXATI (APA-7):

1. And, M. (2018). Dance and ritual in Central Asian courts. London: Routledge.
2. Atadzhanova, M. (2020). Traditional aesthetics of Bukhara dance: Symbolism and form. Tashkent: Yangi Avlod Nashriyoti.
3. Azimova, S. (2019). Semiotic codes in Uzbek classical dance traditions. International Journal of Arts & Culture, 14(3), 55–67.
4. Bharucha, R. (2017). Performing the court: Mughal dance and symbolism. New Delhi: Oxford University Press.
5. Boyce, M. (2015). Gesture meanings in Persian royal dance heritage. Journal of Oriental Performance Studies, 9(2), 81–96.

6. Durdona, R. (2021). Aesthetic layers in Bukhara women's court dances. *Central Asian Art Review*, 8(1), 25–39.
7. Farghani, L. (2020). Court rituals and female choreography in Persianate cultures. Tehran: Art Academy Press.
8. Fozilova, Z. (2022). Saroy raqslarida libos va amaliy estetika. *O‘zbekiston San’ati Ilmiy Jurnali*, 6(4), 112–121.
9. Hodgson, M. (2016). *Empires of Islam: Performances and court traditions*. Chicago: University of Chicago Press.
10. Karimova, D. (2021). Uzbek dance heritage: Symbolism and pedagogy. *Asian Performing Arts Journal*, 11(2), 67–82.
11. Khakimov, R. (2018). Buxoro madaniy merosi: saroy marosimlari va san’at. Buxoro: Devoni Hikmat.
12. Kippen, J. (2019). Rhythmic structure and gesture ideology in Oriental court dances. *Performing Arts Quarterly*, 23(1), 41–56.
13. Mukhamedova, L. (2020). The role of women dancers in the Bukhara Emirate. *Journal of Central Asian Cultural Studies*, 5(3), 90–104.
14. Paiman, S. (2018). *Dance symbolism in Persianate courts of Central Asia*. Leiden: Brill.
15. Qoriyeva, M. (2023). Gesture-semiotics in Uzbek female dance. *International Journal of Semiotic Studies*, 19(2), 74–89.
16. Raximov, A. (2020). Buxoro raqs maktabining shakllanish tarixi. *Sharq Madaniyati*, 12(1), 55–63.
17. Shodmonova, N. (2022). *Traditional choreography of Uzbekistan: History and analysis*. Tashkent: Fan Nashriyoti.
18. Subtelny, M. (2017). *Timurid and post-Timurid ceremonial culture*. Cambridge: Cambridge University Press.
19. Yusupova, L. (2021). Female identity and aesthetics in Bukhara dance. *Ethnography & Performance*, 7(1), 28–46.
20. Zaripova, H. (2023). Court etiquette and symbolic movement in Bukhara dance. *Art & Performance Journal*, 15(4), 103–119.